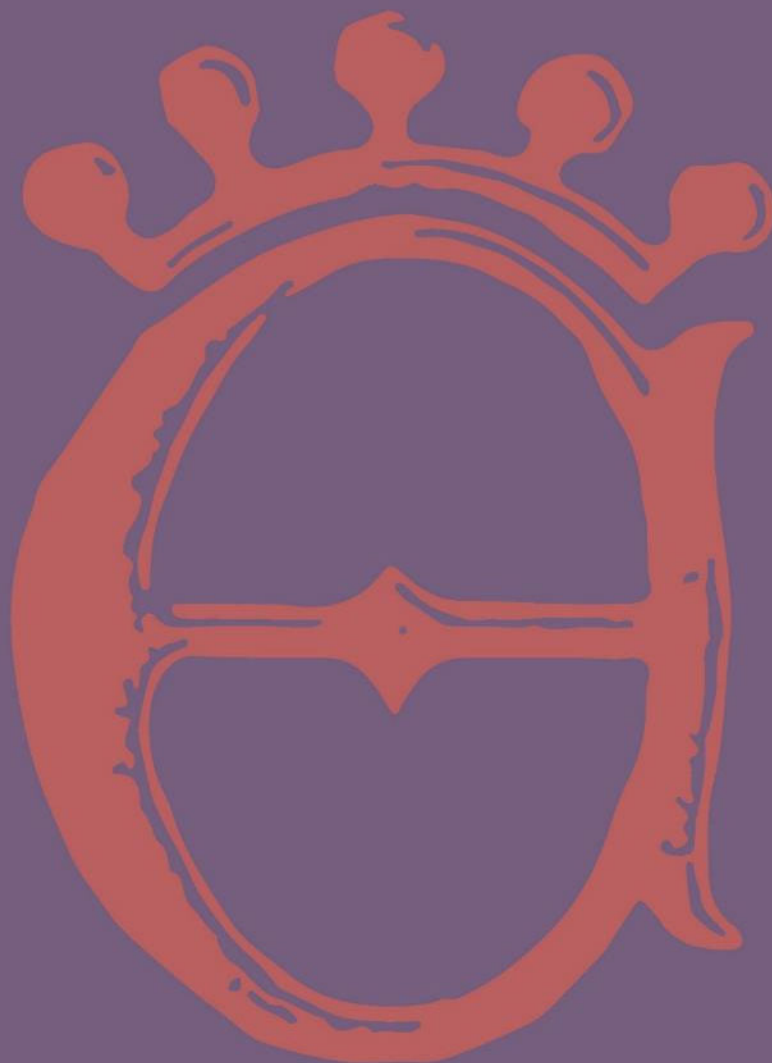

B | R | N | O |

Pocta královně Elišce Rejčce na Starém Brně

Zadání

Architektonicko-výtvarná jednofázová
otevřená projektová soutěž o návrh

P01

Architektonicko-výtvarná jednofázová otevřená projektová soutěž o návrh

Pošta královně Elišce Rejčce na Starém Brně

Zadavatel
Statutární město Brno

Organizátor Soutěže a zpracovatel Soutěžních podmínek:

Kancelář architekta města Brna, p. o.
Zelný trh 331/13,
602 00 Brno

Obsah

1	Eliška Rejčka	5
2	Klášter na Starém Brně ¹⁾	6
3	Zadání	9
3.1	Řešené území	9
3.2	Veřejný prostor před bazilikou a umělecké dílo	14
4	Limity území.....	16
4.1	Charakteristika lokality	16
4.2	Územní plánování.....	17
4.3	Pozemky (majetkoprávní vztahy).....	25
4.4	Památková péče	26
4.5	Vegetace.....	27
4.6	Doprava	27
4.7	Sítě technické infrastruktury.....	27

„Ukládáme vám a chováme k vám prosbu, abyste se při našem pohřbu vyvarovali všeho blahobytného lesku a přemíry, nenesili a nepozvedali nás v chrámu ani v klášteře do výše, nepokrývali naše tělo hedvábnými, zlatými ani jinými vzácnými sukny, nýbrž nás pochovali v šedé prosté sukničce a naše máry zastřeli sukem šedým a tataž látka necht' je darována chudému lidu na šatstvo, přitom peníze, které byste vydali za drahocenná sukna, rozdělte rovněž mezi chudé; poté svěřte naše tělo zemi v modlitbách za prostého obrádu.“

(ze závěti královny vdovy Alžběty Richenzy).

1 Eliška Rejčka

Dvojnásobná česká a polská královna-vdova Richenza (Rykza) Piastovna je v českých zemích známá jako Eliška řečená Rejčka. Jméno Eliška je záležitostí moderní historiografie, regulérní český přepis jména uváděného ve středověkých latinských pramenech „Elizabeth“ je Alžběta. Richenza se narodila 1. září roku 1288 v polské Poznani, tehdejší královském sídelním městě Polska. Jejím otcem byl polský král Přemysl II. Velkopolský z dynastie Piastovců a Rixy Švédské. Během dětství přišla o oba své rodiče. O svou matku pravděpodobně krátce po porodu a o svého otce ve svých sedmi letech. Po smrti rodičů se jí ujala její macecha Markéta Braniborská, která ji odvezla do Braniborska.

Už ve svých 12 letech (v roce 1300) se zasnoubila s Václavem II., čímž český král uplatnil nárok na polskou korunu. Teprve v roce 1303 došlo k sňatku mezi Václavem II. a Eliškou Rejčkou, která byla korunována na českou a polskou královnu (dvojí královna – bis Regina Bohemiae et Poloniae). Po smrti Václava II. v roce 1305, krátce po narození dcery Anežky, zůstala mladá vdova v nelehkém postavení. Po smrti Václava III. (syna Václava II.) v roce 1306 vymřel rod Přemyslovců po meči.

Za českého krále byl zvolen Rudolf Habsburský, který namísto některé z dcer Václava II. pojal za svou manželku Elišku Rejčku. Ta se tak stala podruhé českou panovnicí. Rudolf Habsburský však umírá vzápětí v roce 1307 v Horažďovicích. Oba dva manželé na Elišku Rejčku ve své závěti štědře mysleli a odkázali jí důchod 20 000 hřiven stříbra z věnných měst Hradce Králové, Chrudimi, Jaroměře, Poličky a Vysokého Mýta.

Poté, co se na český trůn dostal mladý panovník Jan Lucemburský, který za svou manželku pojal Alžbětu (Elišku) Přemyslovnu, musela Eliška Rejčka o svůj nárok na věnná města bojovat. Podpory se jí dostalo u Jindřicha z Lipé, který byl v té době nejvlivnější osobností české šlechty. Nevlastní dcera svou macechu nenáviděla a obávala se také vlivu Jindřicha z Lipé. Nenávist mezi Eliškou Rejčkou a její nevlastní dcerou Alžbětou Přemyslovnou se patrně rozvinula již za života jejího prvního manžela Václava II. Celý spor byl ukončen římským králem Ludvíkem Bavorem v roce 1318.

Po roce 1318 se Eliška Rejčka vzdala svých věnných měst za finanční náhradu a přesídlila do Brna, kde se Jindřich stal moravským zemským hejtmanem. Brněnský dvůr údajně v té době mnohonásobně převyšoval úroveň pražského královského dvora. V červnu roku 1323 Alžběta za podpory krále Jana Lucemburského a pana Jindřicha z Lipé založila klášter cisterciáček na Starém Brně zvaný Aula Sanctae Mariae (Síň Svaté Marie), pro který nechala zhotovit soubor cenných iluminovaných rukopisů (první liturgické knihy Eliška Rejčka objednala již v roce 1315). Klášter Eliška Rejčka budovala cíleně jako místo svého posledního odpočinku. Díky nepřátelským vztahům s Alžbětou Přemyslovnou nemohla předpokládat, že spočine vedle Václava II. v klášteře na Zbraslavi nebo vedle Rudolfa Habsburského v chrámu sv. Víta v Praze.

Se stavbou kláštera byla započata i výstavba chrámu Nanebevzetí Panny Marie, kde bylo po smrti Jindřicha v roce 1329 jeho tělo pochováno v pravé lodi tehdy ještě nedostavěného chrámu. Roku 1330 Eliška Rejčka ve své závěti darovala klášteru většinu svého majetku, aby pak v roce 1332 do kláštera přesídlila natrvalo. Zřídila zde také špitál u starého kostela Panny Marie, který sloužil jako špitální kaple zasvěcená sv. Anně. V roce 1333 uskutečnila Eliška Rejčka v doprovodu své dcery Anežky cestu do Porýní. Účelem výpravy bylo získání svatých ostatků pro brněnský klášter, který byl toho roku z větší části dostavěn.

Eliška Rejčka, královna česká a polská, byla vzdělaná, inteligentní, komunikovala s nejvyššími představiteli světské i církevní moci. Byla hluboce věřící a s láskou vzpomínala na své předky a lidi, kteří ji měli rádi. Byla velkorysá v darech klášteru i jiným církevním institucím a blízkým osobám. Zemřela 18. října 1335. Po prostém obřadu bylo její tělo uloženo v průsečíku kněžiště a příčné lodě nového chrámu Nanebevzetí Panny Marie. Místo jejího posledního odpočinku je nyní označeno dlaždicí s písmenem E.

2 Klášter na Starém Brně¹⁾

Před založením kláštera na Starém Brně stála na jeho místě rotunda, postavená pravděpodobně v polovině 11. století. V průběhu 12. století rotundu nahradil jednolodní románský kostel se čtvercovou apsidou. K němu se váže první písemná zpráva z roku 1210, ve které se hovoří o existenci kostela Panny Marie na Starém Brně. I tento kostel byl po roce 1300 nahrazen gotickým farním chrámem na půdorysu latinského kříže s trojbokým závěrem. V této době již Staré Brno ztratilo svůj původní význam a hlavní osídlení se přesunulo na místo pod vrch Petrov, kde nově vzniklo hradbou opevněné středověké město.

Jmenovaný starobrněnský kostel Panny Marie s okolními pozemky se staly majetkem Elišky Rejčky, která zde založila v červnu roku 1323 cisterciácký klášter pojmenovaný Aula Sanctae Mariae. Stavbu majetkově výrazně podpořil král Jan Lucemburský. Nedlouho po založení kláštera bylo započato i se stavbou gotické baziliky.

Gotický chrám vyniká bohatostí architektonických prvků a je označován jako perla gotické architektury na Moravě. Bazilika byla postavena na půdorysu trojlodí s jednou příčnou lodí a polygonálním závěrem. Specifické je použití režného zdiva na fasádě. Nejstarší stavební části kláštera jsou kromě chrámu ještě přilehlé budovy staré sakristie, 3. nádvoří, tzv. Rajský dvůr s křížovou chodbou a nedílnou součástí kláštera – Kapitulní síň.

Obr. 1 – Pohled na kostel a klášter z roku 1907 s detailem parkové úpravy, zdroj: www.opatstvi.brno.cz/bazilika/historie-baziliky.html

Klášter zažíval nelehký osud. V letech 1421 a 1428 byl klášter vypleněn a vypálen husity. Ještě větší škody byly napáchány v roce 1467, kdy vojska krále Jiřího z Poděbrad zpusťovala klášter při obléhání Brna. Devastace a následné opravy byly tak rozsáhlé, že roku 1470 muselo dojít k novému vysvěcení chrámu. Další destrukce se opakovaly v průběhu 17. století při obléhání Brna švédskými vojsky. Po skončení třicetileté války vybudovaly cisterciáčky „nový klášter“ na západní straně. Šlo o jednopatrovou budovu obklopující nepravidelný čtyřúhelníkový dvůr. Následně byl v patře vybudován

dormitář, ložnice sester, těsně přiléhající ke kostelu. Z dormitáře se vstupovalo přímo na chór sester v kostele. Do posledních stavebních úprav cisterciacek patří budova tehdejšího probošství od Mořice Grimma, postavená ještě před rokem 1737, tedy již v barokním slohu.

Koncem 17. století byla do severního ramene velké příčné lodi postavena barokní hudební kruchta – figurální kůr, dnes zvaný malý kůr. Počátkem šedesátých let 18. století přistoupily pak cisterciacky k úplné modernizaci chrámového vybavení, na kterém se zásadním způsobem podílel brněnský sochař Ondřej Schweigl. Ten vybudoval hlavní oltář s monumentálním sloupovým retabulem v závěru kněžiště, boční oltáře u pilířů v malé příčné lodi, ve velké příčné lodi a mezi hlavní lodí a bočními kaplemi, kazatelnu, řezané reliéfy znázorňující epizody z návratu Židů z egyptského zajetí. Na pozadí řečniště je reliéf Vztyčení měděného hada na poušti, na stříšce přijímá Mojžíš desky Desatera.

Poslední stavební úpravy cisterciacek, které sídlily na Starém Brně 459 let, se týkají kaple Božího hrobu (dnešní kaple Pražského Jezulátka) a úpravy podkruchtí pod malým kůrem, kde byl zbudován oltář Panny Marie Bolestné se sochou Piety. Tuto sochu zhotovil Ondřej Schweigl ale již po příchodu augustiniánů na Staré Brno.

Po zrušení komunity cisterciacek císařem Josefem II. v roce 1782 byli do starobrněnského kláštera přemístěni augustiniáni ze svého původního kláštera u sv. Tomáše. V červenci 1783 jim byl předán do správy i královnou Eliškou postavený kostel Nanebevzetí Panny Marie, který se stal pro celou oblast Starého Brna a okolí kostelem farním. Správa starobrněnské farnosti přešla z řádu cisterciáků na řád augustiniánů.

Augustiniánům však bývalý cisterciácký klášter prostorově nevyhovoval a bylo nutné provést potřebné přestavby. Pro knihovnu byl vybudován zvláštní sál, když došlo ke zboření kostela sv. Anny s přilehlým špitálem. Na jeho místě vystavěl Jan Amon podle projektu z roku 1796 budovu s novým refektářem v přízemí a s knihovním sálem v 1. patře, z hřebene jeho střechy vyrůstá hodinová vížka, datovaná 1805.

Do starobrněnského chrámu si augustiniáni v roce 1783 přestěhovali i stříbrný oltář s obrazem Panny Marie Svatotomské, který předtím sídlil v boční kapli kostela sv. Tomáše. Stříbrný oltář je dílem augsburského zlatníka Johanna Gregora Herkommara a byl vytvořen v letech 1735-1736. Nad stříbrným svatostánkem – tabernáklem je zasazen v baldachýnovém retabulu rám s obrazem Madony s dítětem - „Palladium města Brna“, jehož vznik se datuje pravděpodobně do poloviny 13. století.

V kostele pak koncem 18. století proběhlo několik dalších stavebních úprav. Jan Amon nechal zazdít arkády mezi hlavní a boční lodí v zadní části, čímž vznikly nové sakristie a depozitář. Dále dal vybourat chór sester – velký kůr, tehdy zasahující až do velké příčné lodi a nechal zbudovat nový mělký hudební kůr.

Od poloviny 19. století se stal klášter významným sídlem vědy, umění a technického pokroku, mimo jiné díky osvícenému opatu Cyrilu Františku Nappovi. Mezi členy jeho komunity patřili i J. G. Mendel nebo hudební skladatel Pavel Křížkovský, který zde působil jako učitel Leoše Janáčka. Tím se dnešní Mendlovo náměstí stalo prostorem vysoké kulturní úrovně.

Další zásahy spadají až do konce 19. století, kdy August Prokop, stavitel brněnského dómu, navrhl novogotické úpravy jižního vstupního portálu. Nad vchod umístil do tympanonu sousoší Korunování Panny Marie. Nad kaplí sv. Augustina, která vznikla částečným zazděním původní gotické křížové chodby ze 14. století, nechal vybudovat oratoř. Roku 1901 dle projektu Richarda Jordana byla zbourána mělká hudební kruchta a byla nahrazena nynějším novogotickým útvarem, tedy poněkud zkrácenou rekonstrukcí původního chóru sester. Pod touto novogotickou kruchtou, v nynější Křížové kapli, se nachází od roku 1903 soubor čtrnácti zastavení křížové cesty z roku 1890 od Johanna Grissemana z Instu, tyto dřevorezby byly původně umístěné na bočních stěnách v zadní části kostela.

Současná výmalba chrámu dle návrhu Richarda Völkela pochází z let 1899-1902, ornamentální výzdobu provedenou pomocí šablon provedl dvorní dekorační malíř Josef Kott z Vídně. V roce 1902 byla rovněž provedena instalace elektrického osvětlení kostela firmou Bartelmus, Donát a spol.

K A M

Mimořádný význam chrámu Panny Marie na Starém Brně byl potvrzen papežem Janem Pavlem II., který mu udělil 6. října 1987 titul „Basilica Minor“. Tímto rozhodnutím papež ukázal na duchovní bohatství a neustále tryskající pramen Božích milostí na tomto místě a stal se po Velehradu a sv. Hostýnu teprve třetí bazilikou na Moravě. Tento titul následně obdržely na Moravě i bazilika na sv. Kopečku u Olomouce, mariánský chrám ve Frýdku a ve Žďáře nad Sázavou.

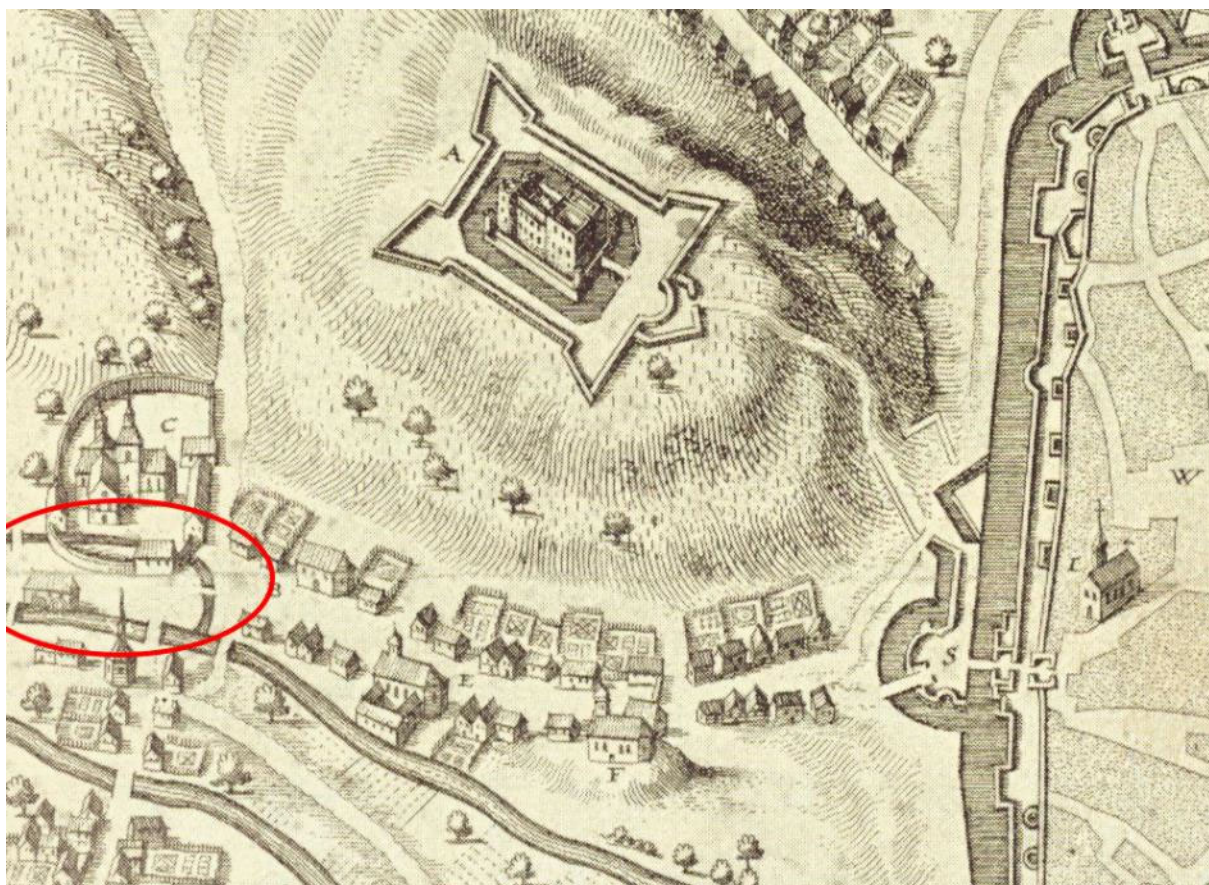
Od roku 1990 probíhá obnova augustiniánského opatství. Klášterní budovy i bazilika prošly velkými opravami včetně restaurování stříbrného oltáře.

3 Zadání

3.1 Řešené území

Řešené území je úzce spjato se starobrněnským klášteřem. Přesná hranice je vymezena **pozemkem p.č. 5/2 v k.ú. Staré Brno**. Nachází se tedy v samotném centru města Brna, v katastrálním území Brno-město v Městské památkové rezervaci.

Místo návrhu, které tvoří nároží Mendlova náměstí před bazilikou Nanebevzetí Panny Marie při ústí ulice Úvoz a Pekařská, bývalo v minulosti uzavřenou a jasně vymezenou součástí klášterního areálu a mělo charakter dvora obehnaného budovami a zdí. Prostorem protékala vodoteč, která byla odbočkou Svrateckého náhonu. Důkazem toho jsou pozůstatky barokního kanálu pod povrchem řešeného území. Tekoucí voda byla důležitým praktickým i symbolickým/duchovním prvkem cisterciáckého kláštera.

Obr. 2 – V kroužku je zřetelná vodoteč, která protékala předmětným územím v areálu starobrněnského kláštera, zdroj. Archiv Muzea města Brna

Obr. 3 – Plán kláštera před zbořením hospodářských budov směrem k Pekařské ulici. Šipka směřuje k bráně do areálu kláštera, tak jak je zachycen na následující fotografii, zdroj. Archiv Muzea města Brna

Obr. 4 – Pohled do ústí Pekařské ulici k bráně do areálu Starobrněnského kláštera. Svratecký náhon byl později zatrubněn a hospodářské budovy s bránou strženy, zdroj. Archiv Muzea města Brna

V druhé polovině 19. století byly zbourány původní hospodářské budovy kláštera při ústí ulice Pekařské a Úvozu. Prostor byl nově urbanisticky vyřešen. Tato parkově upravená plocha poloveřejného charakteru s alejemi stromů podél cest k bazilice, s lemem okrasných keřů podél plotu a květinovými výsadbami tehdy uvozovala vstupní prostor celého areálu a dávala vyniknout monumentální stavbě baziliky Nanebevzetí Panny Marie. V období druhé světové války byly na celém pozemku zahloubeny nově budované chodbovitě protiletické kryty Luftschutz. Po jejich dostavbě byly kryty zasypány a pozemku byla vrácena parková úprava.

Obr. 5 – Pohled na předmětné území po zboření hospodářských budov kláštera a provedení parkových úprav, zdroj. Archiv Muzea města Brna

Obr. 6 – Budování chodbovitých protiletckých krytů během druhé světové války, zdroj. NPU u.o.p. Brno

Dnes je nároží, které je předmětem Soutěže, periferním nedořešeným prostorem tvořeným zejména velkou zbytkovou plochou trávníku s kruhovým záhonem trvalek. Prostor postrádá smysluplné využití i důstojné ztvárnění vzhledem ke kulturnímu a architektonickému významu klášterního areálu. Volný pohled na baziliku lze sice považovat za jedinou hodnotu prostoru, nicméně opačný pohled od baziliky na neutěšené prostranství Mendlova náměstí velmi ubírá na hodnotě samotnému předprostoru baziliky.

Soutěžní návrh bude umístěn do řešeného území (ZÁVAZNÁ PODMÍNKA dle odst. 2.2.1. Soutěžních podmínek).

Pro naznačení vzájemných vazeb a širších vztahů je nad rámec řešeného území vymezeno tzv. **dotčené území**, do kterého je zahrnuto předpolí baziliky Nanebevzetí Panny Marie a sousední fary, které je v majetku Opatství Staré Brno Řádu sv. Augustina.

Plochy dotčeného území nejsou předmětem soutěžního návrhu, ale mají přímou vazbu na řešené území. V rámci návrhu je vhodné v tomto území nastínit možný návrh komplexního řešení ve vazbě na řešené veřejné prostranství. Nicméně takové řešení by nemělo podmiňovat výslednou podobu návrhu v řešeném území a mělo by umožnit jejich nezávislou realizovatelnost v průběhu času.

Plocha řešeného území	1.782 m²	0,18 ha
Plocha dotčeného území	3.738 m ²	0,37 ha

Obr. 7 – Schéma řešeného a dotčeného území, zdroj: KAM

3.2 Veřejný prostor před bazilikou a umělecké dílo

Soutěžní návrh bude řešit v rámci pozemku p.č. 5/2 v k.ú. Staré Brno (viz **ZÁVAZNÝ POŽADAVEK dle odst. 2.2.1 Soutěžních podmínek**) **2 základní témata:**

- vytvořit z nástupního prostoru baziliky kvalitní veřejné prostranství, které reflektuje historické, kulturní i duchovní hodnoty místa;
- umístit v řešeném území umělecké dílo k poctě královny Elišky Rejčky úzce spjaté s veřejným prostranstvím.

Jedná se o historicky významné místo města Brna. Návrh by měl **respektovat charakter, měřítko a hodnoty místa.**

Řešené nároží Mendlova náměstí je v exponované poloze frekventované dopravní křižovatky, která prostor před bazilikou od zbytku náměstí zřetelně odděluje. Nároží by se mělo **vhodným způsobem přičlenit k areálu kláštera** a zároveň se **jasně vymežit od rušné dopravní křižovatky**, ať už opticky či fyzicky, aby tak vznikl prostor hodný svého významu.

Bazilika tvoří důležitou součást nejen klášterního komplexu, ale celého náměstí. Proto by se při návrhu mělo pracovat s komponovanými průhledy.

Předpolí baziliky bohužel nepůsobí uceleným dojmem. Řešené území s travnatou plochou a záhonem, prostor před vstupem do baziliky vydlážděný žulovou kostkou, který je rovněž využíván pro vjezd a parkování aut, a parkoviště před farou tvoří samostatné enklávy, které spolu nekomunikují. Důvodem jsou zejména vlastnické poměry místa. **Prostor** (řešené a dotčené území) **řešte jako jeden celek, ale tak, aby bylo umělecké dílo realizovatelné pouze na pozemku města Brna** (viz **ZÁVAZNÝ POŽADAVEK dle odst. 2.2.1 Soutěžních podmínek**). Realizaci návrhu nesmí podmiňovat zásahy do sousedních pozemků (vyjma přeložek sítí technické infrastruktury). Zvolené řešení by v ideálním případě však mohlo motivovat vlastníka dotčeného území k další kultivaci prostředí.

Vzhledem k současnému i historickému charakteru místa by mělo být řešené území pojaté komplexně jako **krajinářsky a architektonicky upravená plocha oddělující nástupní prostor baziliky od dopravního prostoru obsahující umělecké dílo**. V návrhu **vhodně pracujte s vegetací, zohledněte polohu stávajících stromů a komponujte vegetaci na její cílový stav**. Řešení modrozelené infrastruktury by mělo být nedílnou součástí architektonického a krajinářského řešení dané plochy. Návrh by měl počítat s rozmístěním prvků mobiliáře, které svým charakterem podpoří obyvatelnost místa. Stávající pěší vztahy v území by měly být podpořeny a zároveň je vhodné prověřit umístění doplňkových pěších cest jako součást koncepce krajinářských úprav řešeného místa.

Nové umělecké dílo, jako pocta královně Elišce Rejčce s odkazem na její osobnost a působení v Brně, by se tedy mělo stát **přirozenou součástí komplexního architektonicko-krajinářsko-výtvarného ztvárnění** řešené plochy.

Měřítko díla musí být úměrné velikosti a charakteru nové podoby prostoru, vizuálně nesmí potlačit nebo dokonce zastínit okolní architektonické dominanty. Jeho umístění a podobu je zapotřebí důkladně zvážit i ve vztahu tří sakrálních prvků v blízkosti řešené plochy: mariánského sloupu a dvou pamětních křížů.

Umělecké dílo bude pevně spojeno se zemí (bude mít samostatný základ), bude provedeno z materiálů odolných vůči povětrnostním podmínkám, bude přirozeně stárnout.

Předpokládaná výše investičních nákladů na zajištění realizace uměleckého díla (7.560.000,- Kč bez DPH viz odst. 3.3.8 Soutěžních podmínek) a **realizace úprav veřejného prostranství** (10.000.000,- Kč bez DPH viz odst. 3.3.8 Soutěžních podmínek) **je pro Zadavatele významným aspektem, který determinuje výslednou realizaci předmětu Soutěže, a nepředpokládá se tedy navýšení této částky.**

Součástí řešení by se měl stát i **návrh osvětlení**. Je však potřeba zohlednit negativní dopad nočního osvětlení na živé organismy a usilovat o snížení světelného smogu.

Pod řešenou plochou prochází některé **významné sítě technické infrastruktury** (železobetonový kabelovod, vedení STL a NTL plynovodu a vedení horkovodu – viz 4.7 Sítě technické infrastruktury), **které je nutné v návrhu respektovat** a jejich případná přeložka by vyvolala nežádoucí nezanedbatelné vedlejší náklady. Případná vyvolaná přeložka musí být náležitě odůvodněná. V soutěžním návrhu lze počítat s vymístěním stožárů trakčního vedení (viz 4.7.4 Trakční vedení)

Zadavatel **doporučuje výše uvedené požadavky respektovat**. Jejich nedodržení až na výslovně uvedené výjimky (**ZÁVAZNÝ POŽADAVEK dle odst. 2.2.1 Soutěžních podmínek**) není důvodem k vyřazení návrhu z posuzování a k vyloučení účastníka ze Soutěže. Kvalita a komplexnost zapracování těchto požadavků do soutěžního návrhu je jedním z hodnotících kritérií Soutěže a bude předmětem posouzení porotou.

4 Limity území

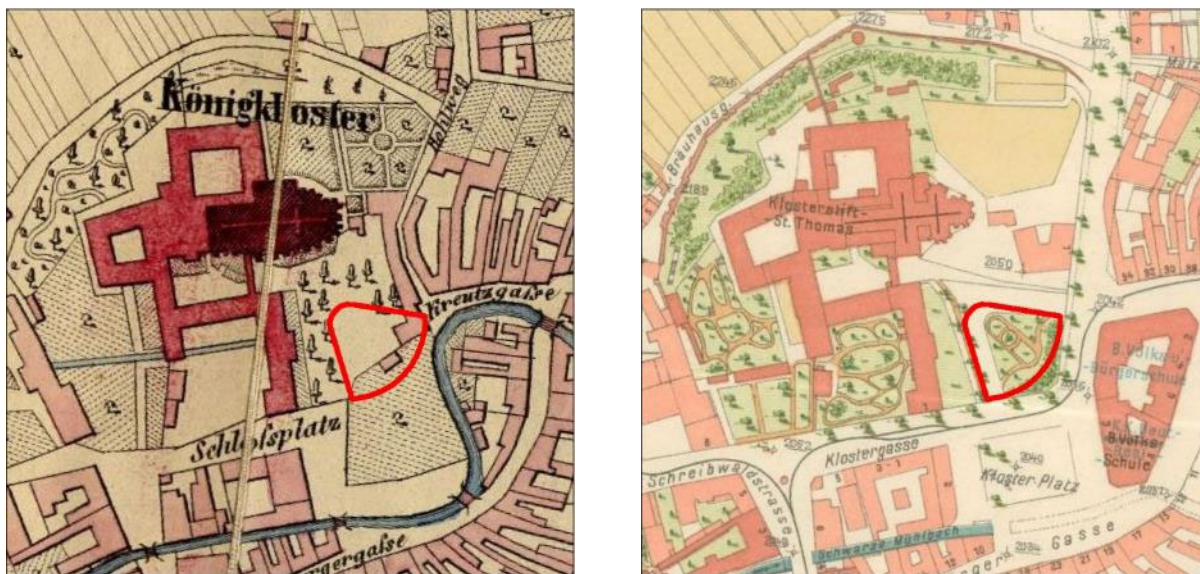
4.1 Charakteristika lokality

Oblast Starého Brna je nejstarším sídelním územím města, osídleným pravděpodobně již během 11. a 12. století. U brodu přes řeku Svratku byl na přelomu prvního tisíciletí v místě dnešního Mendlova náměstí založen „hrad Brno“. Ten měl podobu blatného hradiště chráněného vodou a jednalo se o přímého předchůdce dnešního Brna. V severní části hradiště v místech budoucího starobrněnského kláštera se nacházelo předhradí s rotundou postavenou pravděpodobně v polovině 11. století. Z krajinářského a urbanistického hlediska zde byly ideální přírodní podmínky, které vedly ke vzniku osady právě v tomto místě: brod, křížení cest, strategická poloha pro obchodní, vojenské a později i správní ovládnutí území.

Dnešní podoba nástupního prostoru baziliky Nanebevzetí Panny Marie není otázkou posledních 70 let, ale spíše otázkou 240 let. Je důležité si uvědomit, že chrám byl do té doby součástí uzavřeného areálu kláštera. Půdorys areálu se od středověku vyvíjel organicky v reakci na přírodní podmínky a trasy cest. Nároží mělo dříve charakter dvora obehnaného budovami a zdí, což je patrné z dobových fotografií z počátku 20. století.

Po roce 1783, kdy se z klášterního chrámu stal farní kostel ve správě řádu augustiniánů, se situace změnila. Bylo potřeba postavit novou faru a kostel otevřít věřícím. To vše se podařilo až na přelomu 19. a 20. století.

V 1. polovině 20. stol. bylo Mendlovo náměstí vymezeno pouze ve východní části své současné podoby, mělo přiměřené měřítko a charakter parkového náměstí plynule přecházejícího v nástupní prostor před bazilikou. Avšak přestavba náměstí v 50. letech zcela změnila měřítko i charakter celého prostoru. Z náměstí se stal dopravní uzel a také výchozí bod městské třídy vedoucí k výstavišti. Jeho rozloha se násobně zvětšila a ztratila své lidské měřítko. Prostor před bazilikou se stal zbytkovým prostorem bez jakékoliv vazby k náměstí, postrádá smysluplné využití i důstojné ztvárnění vzhledem ke kulturnímu a architektonickému významu klášterního areálu. Parkovací plochy před farou a u baziliky nejsou řešeny městským způsobem, chybí chodníky. Není jasně definováno, patří-li prostor k areálu kláštera nebo už splynul s rozptýlenými plochami zeleně dopravní smyčky na východní straně Mendlova náměstí.

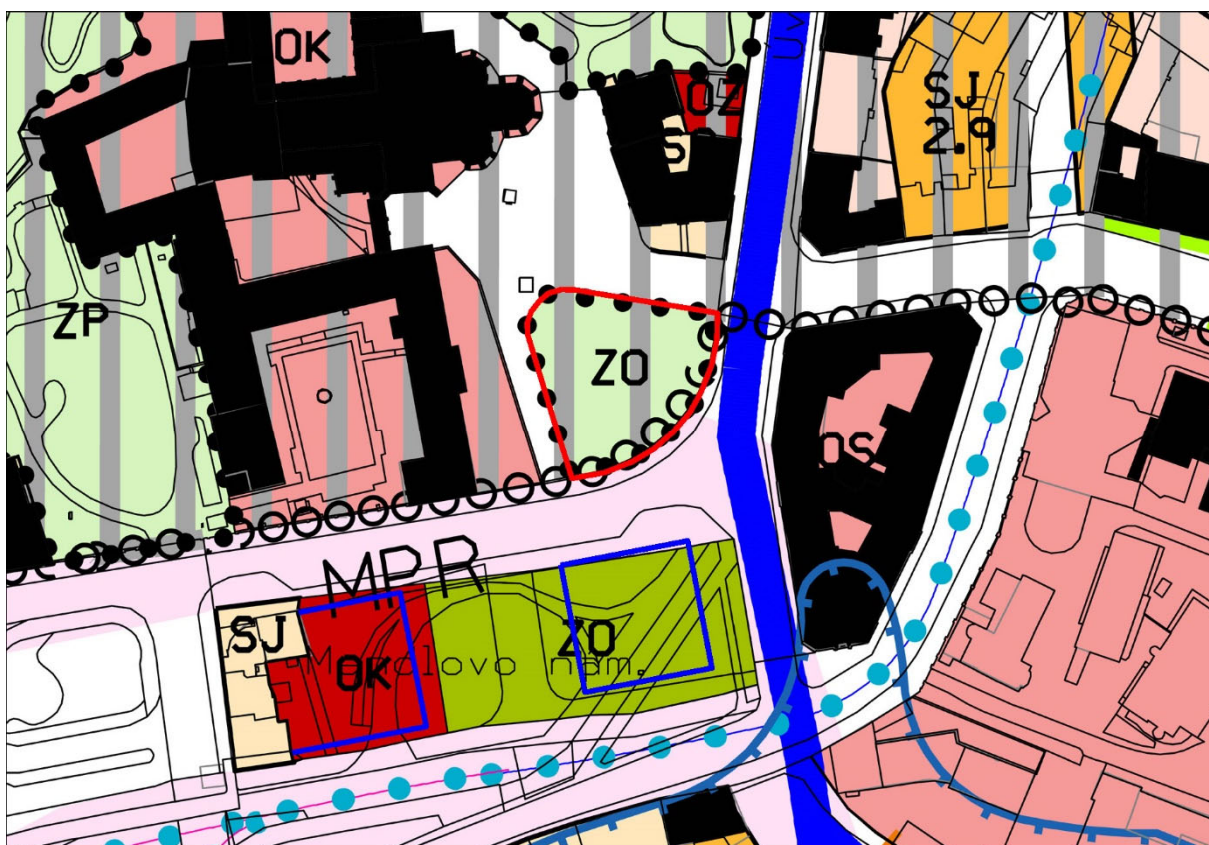
Obr. 8 – Areál augustiniánského kláštera v roce 1858 (vlevo) a v roce 1906 (vpravo), zdroj: vilemwalter.cz/mapy/

4.2 Územní plánování

4.2.1 Platný Územní plán města Brna

Podle platného Územního plánu města Brna se řešené území nachází ve stabilizované ploše s rozdílným funkčním využitím ZO – plocha ostatní zeleně. Plocha leží v Městské památkové rezervaci a patří do památkově chráněných ploch zeleně a hřbitovů.

Plochy ZO zahrnuje zejména parkově upravená veřejná prostranství, liniovou zeleň a uliční stromořadí a významnou izolační a ochrannou zeleň.

Obr. 9 – Výřez z platného Územního plánu města Brna, plochy vymezené modrou plnou čarou znázorňují výhledový rozvoj na Mendlově náměstí v souladu se soutěžním návrhem (viz kap. 4.2.5 a obr. 16), zdroj: upmb.brno.cz/

4.2.2 Přípravovaný návrh Územního plánu města Brna

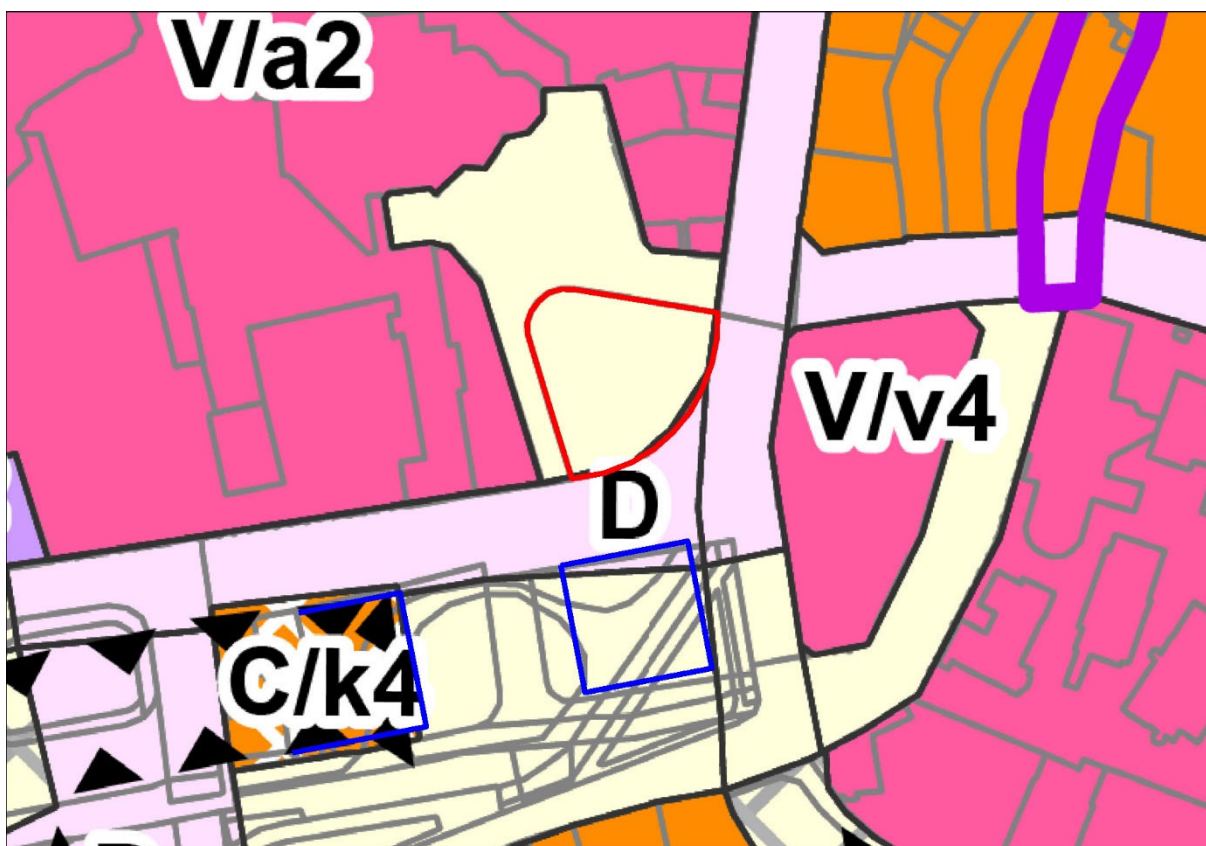
V návrhu připravovaného Územního plánu města Brna se řešené území nachází ve stabilizované ploše O - veřejných prostranství, která leží v Městské památkové rezervaci.

Hlavní využití plochy O je zpřístupnění a obsluhu ploch dopravní a technickou infrastrukturou za současného umožnění průchodu a pohybu obyvatel, případně jejich shromažďování.

Přípustné je využití související, podmiňující nebo doplňující hlavní využití, pokud nenarušuje funkčnost veřejného prostranství.

Podmíněně přípustné je využití pro podzemní parkování za podmínky, že je umístěno pro veřejné potřeby a jeho umístění výrazně neomezí hlavní využití.

Nepřípustné je využití, které nesplňuje požadavky uvedené v hlavním, přípustném a podmíněně přípustném využití.

Obr. 10 – Výřez z připravovaného Územního plánu města Brna, plochy vymezené modrou plnou čarou znázorňují výhledový rozvoj na Mendlově náměstí v souladu se soutěžním návrhem (viz kap. 4.2.5 a obr. 16), zdroj: upmb.brno.cz/

4.2.3 Platný Regulační plán Městské památkové rezervace Brno

Podle platného Regulačního plánu MPR Brno se řešené území nachází ve stabilizované ploše s rozdílným funkčním využitím ZO – plocha ostatní městské zeleně. Plocha leží v Městské památkové rezervaci a patří do památkově chráněných ploch zeleně a hřbitovů.

Funkční plocha s rozdílným způsobem využití ZO – Městská zeleň ostatní představuje menší, zahradně - architektonicky upravené plochy s převážně estetickou funkcí, které spoluvytvářejí kultivované městské prostředí a jeho pobytovou pohodu. Zahrnují vegetační úpravy náměstí, veřejných prostranství a proluk, liniové prvky.

Je veřejně přístupná. Plochy ZO vyznačené v Regulačním plánu jako „zpřístupněné“ mohou mít specificky upravený režim přístupnosti pro veřejnost.

Přípustné jsou:

- vegetační úpravy odpovídající svým charakterem funkci plochy a ochrannému režimu (režim památkové ochrany a další)
- doplňková zařízení, která svým charakterem slouží funkci plochy (odpočívadla, WC , altány, vodní plochy, vodní prvky apod.)
- výstupní šachta hlubinného kolektoru Š 33 (Komenského nám.)

Výjimečně přípustné jsou:

- stánky s občerstvením

- podzemní vedení inženýrských sítí

Nepřípustné jsou:

- veškeré ostatní stavby

- reklamní zařízení.

Podél řešeného území je navržena výsadba na veřejných prostranstvích.

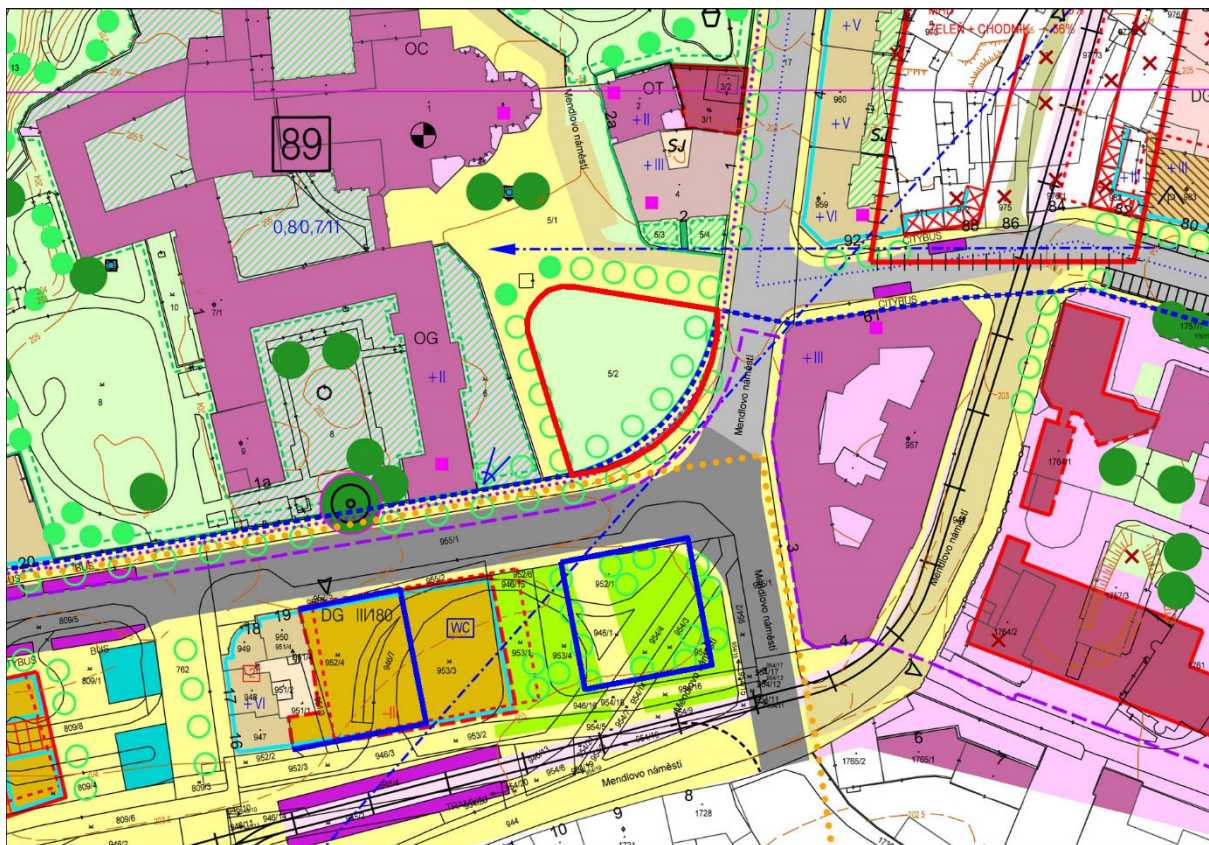
Plocha Mendlovo náměstí je definovaná jako předpolí pro NKP Starobrněnský klášter a jeho zahrada.

Urbanistická a architektonická funkce, doplněná v omezeném rozsahu funkcí rekreační a oddechovou.

Vybavení: odpočívadla.

Památková ochrana v rozsahu MPR, v památkovém zájmu je integrace části bývalé klášterní zahrady s areálem NKP, což je v rozporu s výsledkem urbanistické soutěže.

Požadavky ochrany přírody nevyhlášeny.

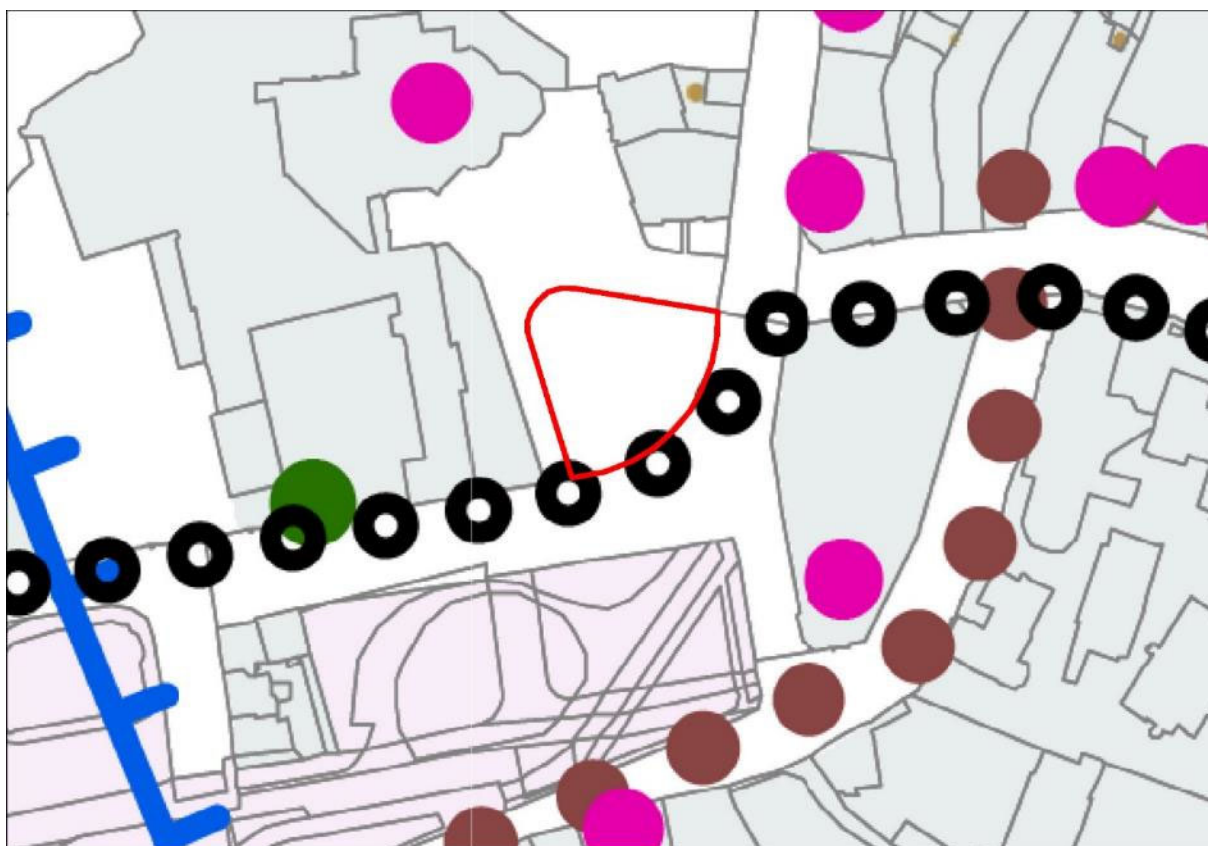

Obr. 11 – Výřez z platného Regulačního plánu Městské památkové rezervace, plochy vymezené modrou plnou čarou znázorňují výhledový rozvoj na Mendlově náměstí v souladu se soutěžním návrhem (viz kap. 4.2.5 a obr. 16), zdroj: upmb.brno.cz/

4.2.4 Územně analytické podklady

Hodnoty území

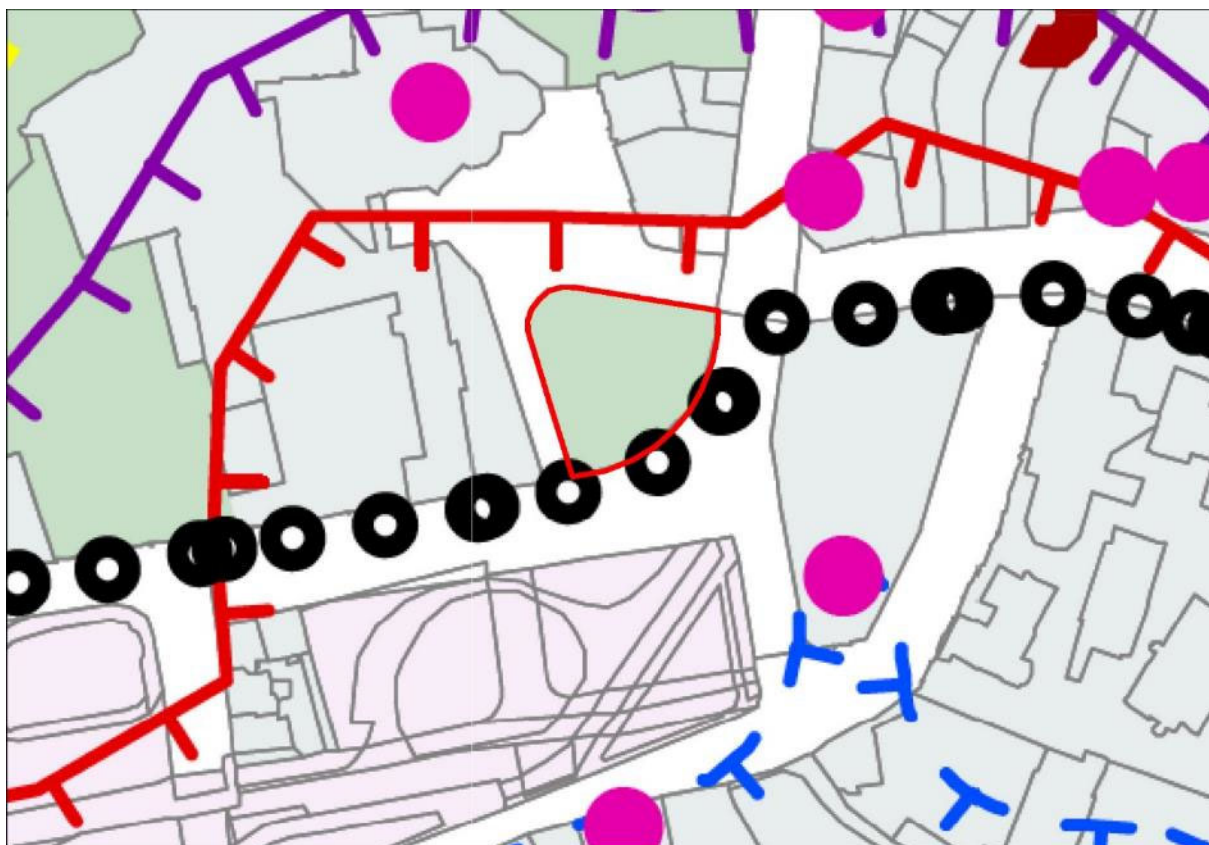
Celé řešené území leží v Městské památkové rezervaci. V návaznosti na řešené území se nachází bazilika Nanebevzetí Panny Marie, která je nemovitou kulturní památkou.

Obr. 12 – Výřez z výkresu hodnot území, zdroj: upmb.brno.cz/

Limity využití území

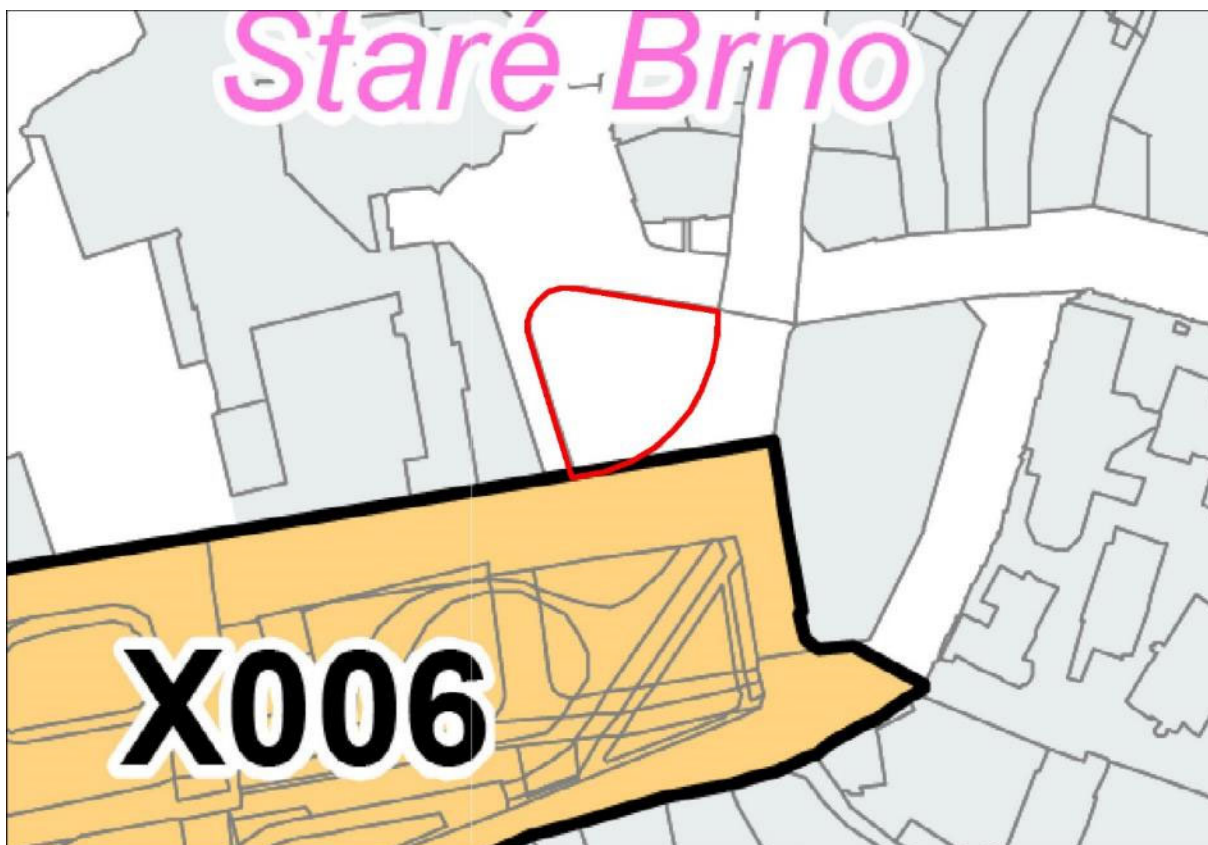
K hlavním limitům využití území patří ochrana Městské památkové rezervace. Dále řešené území leží v zájmovém území Ministerstva obrany ČR pro nadzemní a všechny stavby. Řešené území je klasifikováno jako plocha městské a krajinné zeleně.

Obr. 13 – Výřez z výkresu limitů využití území, zdroj: upmb.brno.cz/

Záměry na provedení změn v území

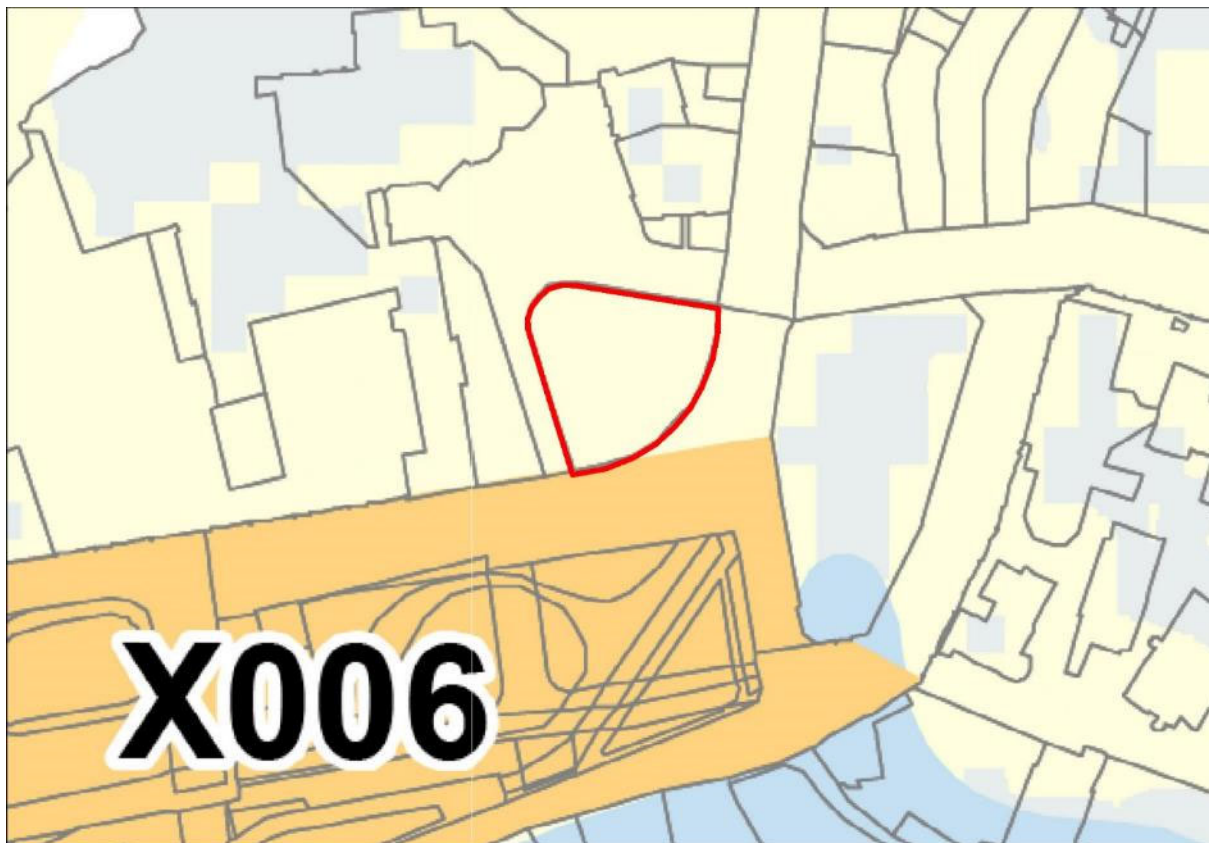
V těsném sousedství řešeného území se nachází plocha významného městského záměru X006 – Mendlovo náměstí. Záměrem bylo urbanisticko-architektonické řešení Mendlova náměstí za účelem nalezení hodnotného, koncepčního návrhu jako podkladu pro rozhodnutí o jeho dalším vývoji. Byla zorganizována ideová urbanisticko-architektonická soutěž, na základě které byla realizována dílčí úprava veřejného prostranství.

Obr. 14 – Výřez z výkresu záměrů v území, zdroj: upmb.brno.cz/

Problémy k řešení v ÚPD

V rámci územně plánovací dokumentace by měl být záměr Mendlova náměstí koordinován s průřezem Hybešova – Mendlovo náměstí a návrhem systému veřejné hromadné dopravy.

Obr. 15 – Výřez z problémového výkresu, zdroj: upmb.brno.cz/

4.2.5 Soutěže o návrh

Urbanisticko-dopravní soutěž Mendlovo náměstí na Starém Brně, 1995

Cílem soutěže bylo získat variantní návrhy, podle kterých bude možné vybrat nejlepší urbanistické řešení a rehabilitovat prostor Mendlova náměstí, které by mělo mít charakter společenského centra a současně by měly být uspokojeny nároky dopravy z hlediska celoměstského dopravního systému.

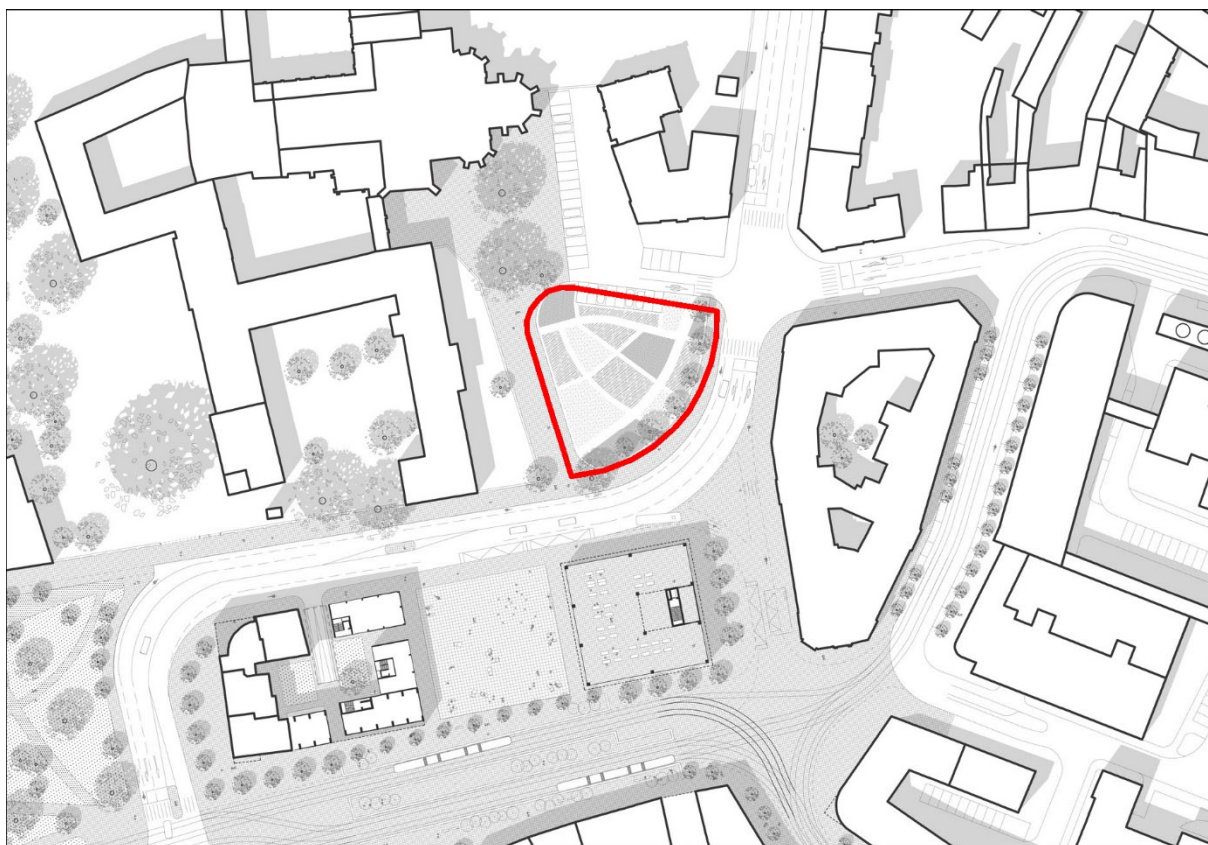
Zvítězilo řešení, které se vrací k historické podobě Mendlova náměstí, přibližně do 30. let 20. století. Náměstí obdélníkového tvaru je jasně vymezeno navrženou zástavbou. Aleje stromů odkazují k charakteru parkového náměstí a vrací se k jeho původní podobě. Zástavba v podobě tří nových objektů lemuje a dotváří Veletržní třídu, která se z části stává pěší zónou.

Klady návrhu představuje koncepce nové zástavby, jasné vymezení urbánních struktur – ulice Veletržní a Mendlova náměstí a ohled na historické souvislosti. Nedostatky jsou vnímány ze strany dopravního řešení. Navržené parkové náměstí je v centrální části protnuto komunikací pro individuální automobilovou dopravu a trolejbusy. Prostor před bazilikou a budovou fary je ztvárněn důstojně a dává vyniknout historickým dominantám.

Ideová soutěž Mendlovo náměstí, 2018

V zadání soutěže bylo definováno dopravní řešení, které významnou dopravní tepnou rozdělilo náměstí zamýšlené v soutěži z roku 1995/1996 na dvě poloviny, čímž tuto koncepci zcela znemožnilo.

Vítězný návrh ponechává předprostor fary a kláštera v podstatě v současné podobě, jeho vnitřní náplň řeší až dopracovaná verze návrhu. Zde je současná travnatá plocha rozdělena cestami na dílčí plochy záhonů a nazvána jako „květná zahrada“.

Obr. 16 – Dopracovaný soutěžní návrh oceněný 1. cenou, autor: Michal Palašćák a Michal Poláš

4.3 Pozemky (majetkoprávní vztahy)

Předmět Soutěže musí být umístěn na pozemku p.č. 5/2 v k.ú. Staré Brno (**ZÁVAZNÝ POŽADAVEK** dle odst. 2.2.1 Soutěžních podmínek), který je ve vlastnictví Statutárního města Brna. Případné přeložky sítě technické infrastruktury lze umístit v odůvodněných případech mimo řešené území (viz 4.7 Síť technické infrastruktury).

Obr. 17 – Pozemky ve vlastnictví města Brna (modře), zdroj: Statutární město Brno (gis.brno.cz)

4.4 Památková péče

Řešené území leží v Městské památkové rezervaci Brno (rej. č. ÚSKP: 1049).

Plocha je rovněž součástí plošné ochrany nemovité kulturní památky klášter Králové (rej. č. ÚSKP: 23059/7-23). Areál kláštera augustiniánů, dříve cisterciáků na Starém Brně, který je jedním z nejvýznamnějších klášterních komplexů v České republice, v sobě mimo jiné skrývá pozůstatky nejstarší sakrální stavby na území Brna z přelomu 10. a 11. století nebo jedinečné dílo barokního kovotepectví – stříbrný oltář, který je schránou snad nejdůležitějšího středověkého sakrálního obrazu na Moravě – palladia města Brna.

Při případných zemních pracích je vysoce pravděpodobný střet s pozůstatky sítě protiletceckých krytů Luftschutz z druhé světové války, či dalších historických vrstev (barokní kanál).

Obr. 18 – Chodba válečného protiletceckého krytu a novodobá betonová chránička inženýrských sítí při archeologickém výzkumu vyvolaném rekonstrukcí plynovodu a horkovodu, zdroj. Archiv Muzea města Brna

4.5 Vegetace

Vegetace v řešeném území je v současnosti omezena pouze na travnatou plochu, uvnitř které se nachází trvalkový záhon.

Z dobových fotografií je patrné. Že přístupové cesty k hlavnímu vstupu do kostela byly lemovány stromořadím, a to jak ze směru z Mendlova náměstí, tak i z ulice Pekařské. Samotná řešená plocha byla směrem do náměstí ohrazena ocelovým plotem s nízkou přízdívkou, směrem ke klášteru nízkým oplocením chránícím okrasnou zahradu.

Po 2. světové válce okrasná zahrada zmizela. V 60. letech 20. století zmizelo stromořadí vedoucí k hlavnímu vstupu do baziliky. Podél jižního oblouku parcely vedlo stromořadí, jehož segment po roce 2000 byl ještě patrný. V současnosti ze stromořadí zůstal pouze jeden strom.

4.6 Doprava

4.6.1 Doprava MHD

Vzhledem k tomu, že se řešené území nachází na Mendlově náměstí, které je významným dopravním uzlem, je velmi dobře dostupné městskou hromadnou dopravou. V docházkové vzdálenosti jsou zastávky tramvajové, trolejbusové a autobusové dopravy.

4.6.2 Automobilová doprava

Individuální automobilová doprava je vedena podél jihovýchodní hranice řešeného území. Severně od řešeného území je situováno parkoviště, které slouží jak v případě bohoslužeb, tak je i pronajímáno opatstvím.

4.6.3 Pěší

Hlavní pěší propojení směrem k bazilice je podél západní hranice řešeného území. Tato osa byla v minulosti lemována stromořadím. Přístup od ulice Pekařské je možný kolem fary přes parkoviště.

4.6.4 Cyklistická doprava

Podél vozovky vede cyklopruh z ulice Úvoz, který dále pokračuje přes Mendlovo náměstí směrem do ulice Hlinky.

4.7 Sítě technické infrastruktury

Pod řešeným územím vede celá řada sítí technické infrastruktury. Jejich přemístění není v několika případech zcela jednoduché a při návrhu je důležité mít na paměti, že jakákoliv změna ve směru vedení sítí technické infrastruktury sebou nese vedlejší náklady, které tvoří nezanedbatelnou položku v celkovém rozpočtu.

V území jsou 3 zásadní významná vedení sítí: podzemní kabelovod sítí elektronických komunikací, NTL a STL plynovod a horkovod. V ostatních případech se jedná o kabelová podzemní vedení, u kterých je možné počítat s možností přeložení do jiné polohy v rámci řešeného území.

4.7.1 Podzemní kabelovod sítí elektronických komunikací

Společnost Cetin má ve správě železobetonový prefabrikovaný kabelovod ze 70. let 20. století, který protíná řešené území. Jsou v něm vedeny sítě elektronických komunikací několika správců. V jižní části je pak umístěna kabelová komora.

S rekonstrukcí vedení se v dohledné době nepočítá a náklady na případnou přeložku by šly za stavebníkem, který přeložku vyvolal. Pro účely soutěže byla prověřována možnost přeložky, která by dle sdělení správce kabelovodu byla v řádech milionů korun.

V návrhu lze uvažovat s přeložkou metalického kabelu (růžová linie), který lze vést podél kabelovodu.

Obr. 19 – Podzemní vedení sítí elektronických komunikací, zdroj: CETIN a.s.

4.7.2 NTL a STL plynovod

Společnost GasNet, s.r.o. spravuje vedení NTL a STL plynovodu, které v souběhu kříží řešené území. S rekonstrukcí vedení se v dohledné době nepočítá a náklady na případnou přeložku by šly za stavebníkem, který přeložku vyvolal. Pro případ soutěže byly prověřeny 2 možnosti přeložek – podél podezdívky a ve vozovce. Obě možnosti znamenají investici v řádech milionů korun.

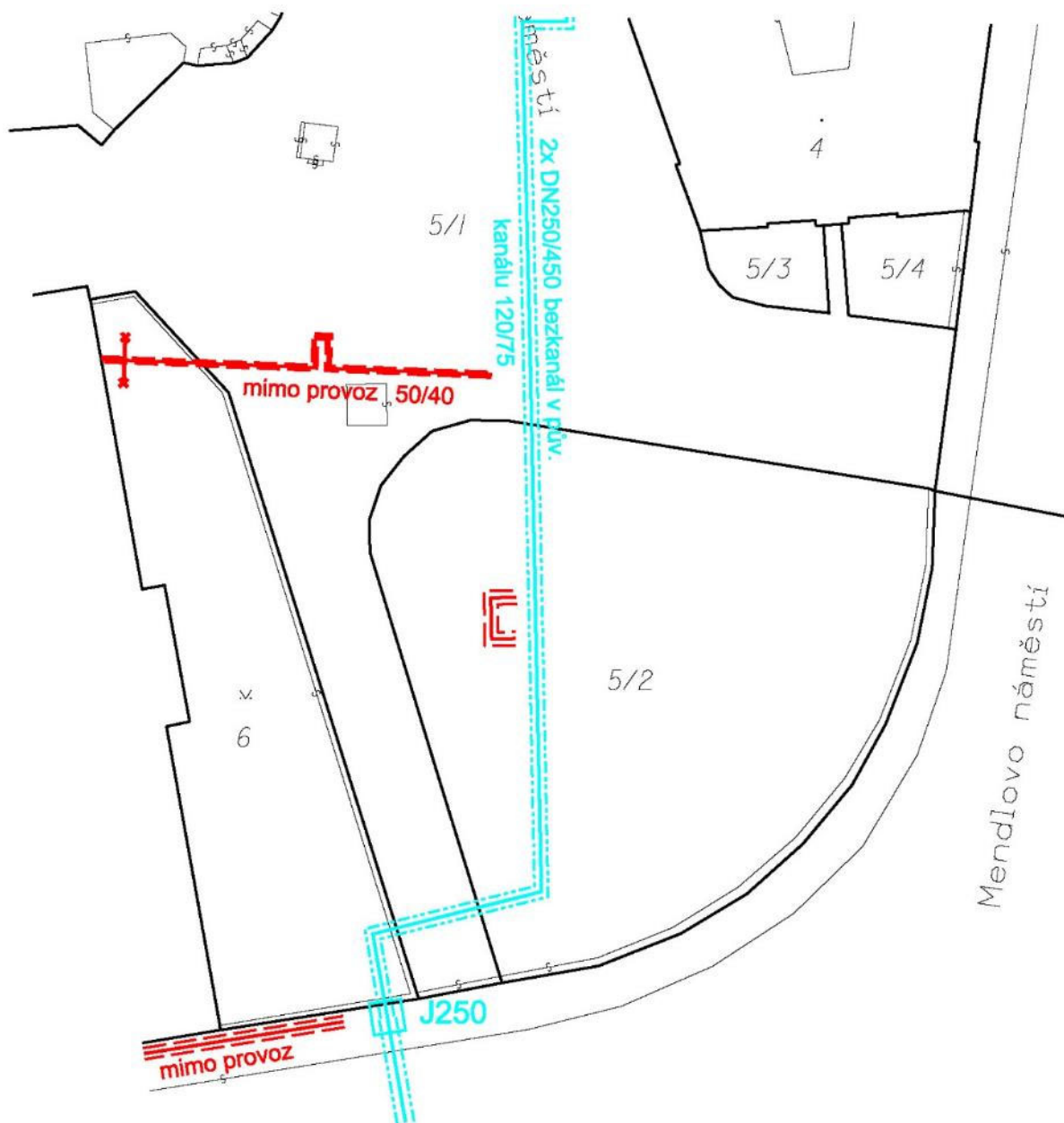

Obr. 20 – Podzemní vedení STL a NTL plynovodu, zdroj: GasNet, s.r.o.

4.7.3 Horkovod

Společnost Teplárny Brno spravuje vedení horkovodu, které kříží řešené území. V nedávné době proběhla rekonstrukce parovodu na horkovod v původní trase. V řešeném území se nachází tedy horkovod a zbytky parovodu, který je mimo provoz.

Z toho důvodu se s rekonstrukcí vedení v dohledné době nepočítá a náklady na případnou přeložku by šly za stavebníkem, který přeložku vyvolal.

Obr. 21 – Podzemní vedení horkovodu, zdroj: Teplárny Brno, a.s.

4.7.4 Trakční vedení

V řešeném území je umístěno 5 stožárů trakčního vedení v majetku DPMB. V soutěžním návrhu je možné počítat s jejich vymístěním mimo pozemek p.č. 5/2 v k.ú. Staré Brno a umístěním v přilehlém chodníku podél vozovky na pozemku p.č. 955/1 v k.ú. Staré Brno. Přemístěné stožáry budou zároveň vynášet i svítidla veřejného osvětlení. Návrh přesunu, ani technické řešení není součástí zadání.

POUŽITÁ LITERATURA A PRAMENY

1) www.opatstvibrno.cz/bazilika/historie-baziliky.html

Náš projekt? Brno!

www.kambrno.cz